

retos kalbos

Paslaptingoji korėjiečių kalba

Martynas Šiaučiūnas,
VU Orientalistikos centras

Korėjiečių kalba ir korėjiečių kultūra Vilniaus universiteto Orientalistikos centre pradėtos dėstyti 1998 metais, vėliau dėl dėstytojų stokos programa sustabdyta. Nuo 2010 metų vėl visi norintieji gali mokytis šios kalbos Rytų kalbų mokykloje prie VU Orientalistikos centro.

Illustr. iš knygos „Korėjos muzikos instrumentai“

Vienas iš XX amžiaus stebuklų

Korėjos pusiasalis beveik iki XIX amžiaus pabaigos europiečiams buvo žinomas kaip atsiskyrėlių karalystė, į kurią įžengti nebuvo taip paprasta. Net iki šių laikų Korėją užgožia jos didžiosios kaimynės Kinija ir Japonija, tad daugelis vakariečių mažai žino apie šią šalį, kurios istorija tokia pat dramatiška kaip ir pats XX amžius: negailestinga Japonijos okupacija, Antrasis pasaulinis karas, pasibaigęs iki šiol tebesitęsiančiu šalies padalijimu į Šiaurę ir Pietus, Korėjos karas, galėjęs lengvai virsti Trečiuoju pasauliniu karu, komunistinis režimas Šiaurėje ir ne taip seniai pasibaigusi karinė diktatūra Pietuose.

Galbūt tai ir lėmė, kad Korėja tapo vienu iš XX amžiaus stebuklų. Tik pasibaigus Korėjos karui Pietų Korėja buvo viena skurdžiausių pasaulio valstybių, bet per trisdešimt metų ji sugebėjo ne tik atsitiesti, bet ir tapti viena pirmaujančių pasaulio ekonomikų, grasinusių aplenkti Japoniją ir JAV. Ir dabar beveik kiekvieno lietuvio namuose galima rasti LG televizorių, „Samsung“ mobilųjį telefoną, „Hyundai“ automobilį ar kokį kitokį technikos stebuklą, pagamintą Korėjoje. Ne veltui Pietų Korėjos sostinė Seulas yra vienas moderniausių miestų pasaulyje.

Korėjos kultūra stebina pasaulį

Korėja stebina ne tik naujausiomis technologijomis ar ekonomikos augimu. Ilgą laiką ji buvo Kinijos ir Japonijos šešėlyje, bet pastaruoju metu vis daugiau vakariečių domisi korėjiečių kovos menu *tchekvondo*, klausosi specifinės korėjietiškos operos *pchansori*. Pasaulyje populiarėja ir korėjietiška virtuvė, kuri neapsieina be *kimčchi* – daugiau nei šimtu būdų fermentuojamų įvairiausių daržovių. Pasak vienos iš teorijų, daržovių rauginimo receptūrą į Europą mongolų užkariautojai atnešė būtent iš Korėjos.

Pastaruoju metu vis daugiau žinoma ir populiaroji Korėjos kultūra – korėjietiška šis fenomenas vadinamas *halliu*, tai reiškia „Korėjos banga“. Japonijos moterys iki šiol negali pamiršti Bae Yong-juno vaidybos seriale „Žiemos sonata“. Europos kino festivaliuose visuomet didelio susidomėjimo sulaukia režisieriaus Kim Ki-duko filmai. Azijos, Europos ir kitų šalių jaunimo fonotekose pilna žymiausių Korėjos dainininkų ir grupių „Wonder Girls“, Pi, „2pm“, „Cara“,

Seulo iškabos. Autoriaus nuotr.

„Dongbang shingi“ bei daugelio kitų vaizdo ir garso įrašų.

Korėjiečių kalbą madinga mokyti Rytų Azijos šalyse

Dėl šių priežasčių korėjiečių kalbą darosi vis madingiau mokyti Rytų Azijos šalyse. Netgi juokaujama, kad korėjiečių kalbą mokančių kinų yra gerokiau daugiau nei pačių korėjiečių. Susidomėjimas Korėja ir korėjiečių kalba didėja ir Europoje, kasmet vis daugiau studentų iš Europos šalių atvyksta studijuoti į Korėją.

Visame pasaulyje daugiau nei septyniadešimt milijonų žmonių kalba korėjiečių kalba kaip gimtąja: beveik 50 milijonų Pietų, daugiau nei 20 milijonų Šiaurės Korėjoje, nemažos korėjiečių

Haecin-sa Šventykla, Pietų Kyongsang provincija, 1997

Seulas prie Han upės laikomas vienu didžiausių pasaulio miestų. Autoriaus nuotr.

Buda su žibintų atspindžiais. Autoriaus nuotr.

bendruomenės Kinijoje, Centrinėje Azijoje, JAV, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje. Kalbininkai tradiciškai korėjiečių kalbą priskiria Uralo–Altajaus kalbų šeimai, tunguskų–mandžiūrų kalbų grupei. Tad korėjiečių kalba būtų giminiška mūsų kaimynų suomių ir estų kalboms. Tačiau pastaruoju metų pradedama vis labiau abejoti tiek korėjiečių kalbos priklausymu šiai šeimai, tiek pačios Uralo–Altajaus kalbų šeimos egzistavimu.

Tačiau net jei šios šeimos ir nėra, galima rasti nemažą panašumą tarp korėjiečių, japonų, suomių, kazachų, turkų ir kitų aplinkinių kalbų. Korėjiečių kalba kaip ir visos šios kalbos yra agliutinacinė, joje yra lietuviams kiek neįprasta balsių harmonija. Sakoma, kad korėjiečių kalbos žodžių tvarka laisva, kadangi joje, kaip ir lietuvių kalboje, žodžių ryšiai sakinyje nurodomi linksnių galūnėmis, kurias galbūt tiksliau būtų vadinti linksnių priesagomis. Tačiau yra vienas dalykas, neįprastas lietuviams: sakinyje visuomet baigiasi tariniu.

Korėjiečių raštas ir gramatika

Įdomi ir korėjiečių rašto istorija. Jau nuo pirmųjų amžių prieš mūsų erą, tai yra nuo tada, kai susikūrė pirmos istorinės korėjiečių valstybės, Korėjos pusiasalyje buvo bandoma rašyti kiniškais hieroglifais. Hieroglifais korėjiečiai ne tik užrašė savo dokumentus, juos kartu su budizmu ir kitomis kultūrinėmis vertybėmis iš žemyno perdavė tuo metu ne tokiai civilizuoti Japonijai. Tačiau kiniški hieroglifai, puikiausiai tinkantys kinų kalbai,

visiškai netiko korėjiečių. Ilgą laiką buvo bandoma juos pritaikyti korėjiečių kalbai – supaprastinus, keičiant jų paskirtį buvo sukurtos *idu*, *kugiol*, *chiangčchial* rašymo sistemos. Nors nė viena jų neprijėjo Korėjoje, jos turėjo įtakos Japonijos skiemeningų abėcėlių *hiraganos* bei *katakanos* sudarymui. Galiausiai 1446 metais karalius Sedžiongas, paprastai vadinamas Didžiuoju, išanalizavęs įvairias Azijos rašymo sistemas, sukūrė korėjiečių abėcėlę, kurią dabar įprasta vadinti hangiliu (*hangul*). Iki šiol ši abėcėlė tiksliau nei kitos rašymo sistemos perteikia korėjiečių kalbos garsus. Galbūt dėl to ji buvo įtraukta ir į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašą. Bet net ir sukūrus hangilį dar ilgą laiką oficialūs dokumentai buvo rašomi kiniškai. Tik po Antrojo pasaulinio karo Šiaurės Korėja vienareikšmiškai jų atsisakė, o Pietų Korėja stengėsi laipsniškai mažinti jų vartojimą.

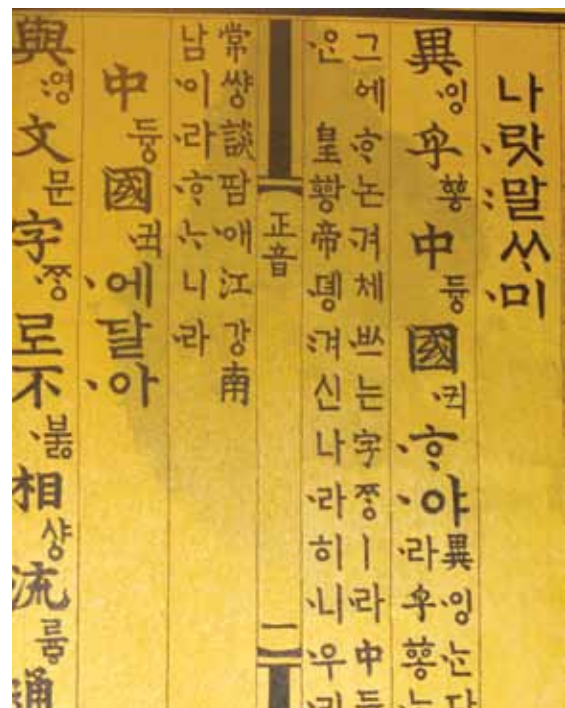
Korėjiečių abėcėlė jos sukūrimo metu ir dabar šiek tiek skiriasi, panaikintos kelios raidės, kitos papildytos, keitėsi jų tarimas. Dabartinėje literatūrinėje korėjiečių kalboje yra dešimt balsių ir devyniolika priebalsių, bet jų skaičius gerokai svyruoja priklausomai nuo tarmės. Lietuviams nėra labai lengva išarti korėjiečių garsus, galbūt didžiausias sunkumas – kitokia priebalsių sistema: lietuviški skardūs–duslūs, kieti–minkšti priebalsiai korėjiečiams skamba visiškai vienodai, tuo tarpu lietuvių ausiai sunku atskirti korėjiečių puikiausiai skiriamus paprastus–aspiruotus–įtemptus priebalsius.

Gramatiškai korėjiečių kalba kur kas paprastesnė nei lietuvių. Nors linksnių

Keramikos dirbinys su inkrustuotais gervių ir debesų atvaizdais, Koryo dinastija, XIII a. pab.–XIV a. pr.

Pirmoji knyga hangiliu. Autoriaus nuotr.

yra gerokai daugiau ir kai kuriuos niuansus suvokti nėra labai paprasta, tačiau korėjiečiai neturi linksniuotųjų, visi daiktavardžiai kaitomi beveik pagal tą pačią paradigmą. Panašiai ir su veiksmažodžiais: visi jie kaitomi pagal tą patį modelį. Reikėtų pridurti, kad nėra netgi asmenų: einu, eini, einame, einate, eina korėjietiška sakoma visiškai taip pat. Didžiausias skirtumas, kad laikai, nuosakos, netgi įvairūs jungtukai korėjietiška reiškiami įvairiomis priesagomis, priduriamomis prie veiksmažodžio kamieno.

Karalius Sedziongas. Autoriaus nuotr.

Namų sienas puošia daugybė nuorodų. Autoriaus nuotr.

Nemaža sunkumų besimokantis korėjiečių kalbos lietuvis patirs ir su būdvardžiais. Korėjiečių kalbos būdvardis neturi linksnių, giminių, laipsnių, bet turi laikus ir nuosakas, tad jis dažniausiai ir priskiriamas veiksmažodžio kategorijai.

Tačiau galbūt didžiausią galvos skausmą sukelia įvairūs kalbos ir mandagumo lygiai. Nors lietuvių kalboje irgi yra „tu“ ir „jūs“, bet jų net nepalyginsi su iki šiol egzistuojančiais šešiais korėjiečių kalbos mandagumo lygiais. Atsižvelgiant į tai, su kuo ir apie ką kalbama, prie to paties kamieno priduriamos skirtingos priesa-

gos. Lietuviai ir daugelis europiečių pasakys tiesiog „nuėjo“, tuo tarpu korėjietiška tai gali nuskambėti *kašiosimnida*, jei dėstytojui sakysite, kad kitas dėstytojas išėjo, *kašiotta*, jei apie tą patį dėstytoją kalbėsute su artimu draugu, *kašiossojo*, jei jūsų pašnekovas – mama, *kassimnida*, jei su viršininku kalbate apie savo kolegą, *kasso*, jei viršininkas apie tą patį kolegą sako jums, ir taip toliau. O kur dar įvairūs kreipiniai: vyresnis brolis, vyresnė sesuo, vyresnysis kolega, broliukas, sesutė, drauge, tu... Ir visi jie vartojami kalbant su artimu draugu. Kai atstumas tarp pašnekovų didesnis, gerokai sudėtingėja ir kreipinių sistema.

Šiek tiek neįprasta ir korėjiečių kalbos leksika. Ją sudaro trys sluoksniai. Pirmasis sluoksnis – tai korėjietiškos kilmės žodžiai, kurie neturi nieko bendra su Europos kalbomis. Vėliau su kiniškais hieroglifais į korėjiečių kalbą atėjo ir nemaža kiniškos kilmės žodžių, kurie dabar sudaro daugiau nei pusę žodyno. Tarimas šiek tiek pakito, tačiau kinai ar japonai ir dabar nesusiduria su didesniais sunkumais juos mokydamiesi, tuo tarpu eiliniam europiečiui, neturinčiam jokio supratimo apie Azijos kalbas, teks gerokai pavargti besimokant šių žodžių ar skiriant įvairius reikšmės atspalvius. Juk ne visada bus aišku, kad *ččiapččiarhada* yra ne taip sūru kaip *ččiada*, o korėjietičiui tai aišku tiesiog iš skambesio. Pastaruoju metu daugėja ir skolinių iš Europos kalbų, labiausiai anglų. Žinoma, tarimas šiek tiek skiriasi, kartais gerokai pakinta ir reikšmė, tačiau mokant anglų kalbą ši leksikos dalis daug sunkumų nesukels.

Korėja – kontrastų ir netikėtumų šalis

Korėjiečių kalba tokia pat spalvinga ir įvairialypė kaip ir pati Korėja. Bevaikstant po prašmatnų stiklinių dangoraižių rajoną, netikėtai pasukus į bet kurią aklagatvį galima netikėtai atsidurti valgykloje, kur ant plastikinių kėdžių prisės ir paprasti darbininkai, ir kostiumuoti įstaigų darbuotojai ar visai netikėtai išgerti *makkolli* (raugintas alkoholinis gėrimas iš ryžių) užsuks pats dangoraižio savininkas. Šalia neoninių bažnyčių kryžių, kuriais nusmaigstyta visa šalis, plazda šamanų vėliavos. Čia paskaitys iš rankų, veido linijų, pagal gimimo datą išburs ateitį ir praeitį ar iškels visą dieną trunkančią ceremoniją, kurios metu bus kviečiamos tradicinės korėjietiškos dvasios, daosistinės dievybės, budistų bodhisatvos, mirę protėviai... Išvarginti nesibaigiančio mašinų gausmo ir gatvių dulkių užsukite į kurį nors iš daugybės parkų ar paupių, kurių šlaitai pavasarį pražysta magnolijomis, azalijomis, vyšniomis, slyvomis, kriaušėmis, o rudenį nusi-dažo visomis paletės spalvomis. O jei jums atsibos miesto maišatis ir skubėjimas, siauru takeliu, vingiuojančiu pro ryžių laukus, pasukite į žydrus kalnus. Čia daugybėje šventyklų kas rytą skamba varpas, sutarška medis-gongas ir pasigirsta monotoniška vienuolio malda: *Namu Amitcha-bul, Kvanseim-bosal* (Amida Buda ir bodhisatva Avalokitešvara)...